

Mysterion. Nella celebrazione del Misterio di Cristo la vita della Chiesa. Miscellanea liturgica in occasione dei 70 anni dell'Abate S. Marsili. Elle Di Ci Leumann (Torino) 1981, ss. 670.

Dedykowanie prac zbiorowych naukowcom jako „prezent urodzinowy” ma już swoją ustaloną tradycję w środowiskach twórczych. Zespół redakcyjny znanego i uznanego czasopisma liturgicznego „*Rivista Liturgica*” (założone w 1914 r.) zamierzył ofiarować swemu długoletniemu Dyrektorowi (od 1964 r.) obszerne studium liturgiczno-teologiczne na temat tajemnicy Chrystusa uobecnianej w celebracji liturgicznej. Okazją stała się 70. rocznica urodzin zasłużonego Opata, współzałożyciela międzynarodowej organizacji profesorów liturgii, a także wieloletniego rektora Papieskiego Instytutu Liturgicznego w Rzymie, którego był również w r. 1961 współzałożycielem. Na całość *Miscellanea* złożyły się artykuły jego włoskich uczniów (ma ich również w Polsce sporo), przyjaciół, współpracowników i współpracownicy benedyktyńskich.

Autorowi — autorytetowi w teologii liturgii, dedykowane są bezpośrednio: artykuł wstępny — adres gratulacyjny dyrektora wydawnictwa *Elle Di Ci*, nota biograficzna i analiza twórczości Jubilata autorstwa współpracowników benedyktyńskich z *Finalpia* — z klasztoru, gdzie S. Marsili przez 8 lat był opatem, oraz zestaw bibliograficzny wszystkich prac Profesora do roku 1980, obejmujący 228 pozycji.

Ponieważ prof. S. Marsili zaważył również na wykształceniu i formacji wielu polskich liturgistów (spora grupa dzisiejszych wykładowców liturgiki studiowała na Papieskim Instytucie Liturgicznym w czasie jego rektorowania), wystarczy jedynie przypomnieć kilka bio- i bibliograficznych danych.

Salvatore Marsili jest przede wszystkim teologiem liturgii. Już pierwsze jego prace, publikowane zwłaszcza w czasopiśmie „*Rivista Liturgica*”, zmierzały do pogłębienia teologicznego liturgii. Był wręcz „bojownikiem” tej orientacji, która nie zawsze znajdowała pełne zrozumienie nawet u takiego przełożonego i zarazem uznanego pioniera ruchu liturgicznego we Włoszech jak opat E. Caronti. Zakazał on tuż po II wojnie światowej wszelkiej działalności pisarsko-dydaktycznej Marsiliemu. Błąd Marsiliego polegał na tym, że przedwcześnie ogłosił na twierdzenia przyszłego *Vaticanium II*. Osoba opata S. Marsiliego utrwalała zostanie w historii liturgii nie tylko dzięki specyfice swej bogatej twórczości, ale także dzięki swemu aktywizmowi, który pozostawił trwałe ślady jego osobowości na współczesnej odnowie liturgicznej, i to wcale nie tylko w wymiarze narodowym. W roku 1961 założył On Papieski Instytut Liturgiczny, który w potrójnej perspektywie: teologiczno-historyczno-pastoralnej programował pogłębione studium nad Eucharystią, pozostałymi sakramentami, rokiem liturgicznym i Liturgią Godzin. Imponujący jest zakres obowiązków, jakie wypełniał Jubilat. Od 1961 do 1972 — prezydent Papieskiego Instytutu Liturgicznego w Rzymie, dyrektor czasopisma „*Rivista Liturgica*” od 1964 do dziś, opat wspólnoty benedyktyńskiej w *Finalpia* od 1972 do 1979, wykładowca liturgiki na Uniwersytecie Laterańskim (1962—63), na *Gregorianum* (1964—72), w Instytucie Liturgiki Pastoralnej w Padwie (1973—77), w Papieskim Instytucie „*Regina Mundi*” (od 1960 do dziś). Jest oczywiście od początku do dziś kierownikiem katedry teologii liturgii na Papieskim Instytucie Liturgicznym w Rzymie.

Obserwując ogrom pracy i kierunek zainteresowań naszego Jubilata, należy zaznaczyć, iż nie jest bez znaczenia fakt, że należy on do zakonu benedyktyńskiego, jakże zasłużonego dla całego ruchu liturgicznego. S. Marsili w swym życiu przebywał dłużej w takich opactwach jak: *Finalpia* (opat B. Bolognani), *Maria Laach* (opat I. Herwegen i O. Casel), *Rzym* — opactwo św. Anzelma (C. Mohlberg, C. Vagaggini). Są to również dzisiaj

jeszcze wiodące ośrodki promieniujące odnowę liturgiczną. Nic też dziwnego, że zaznaczyły się one swym „liturgicznym klimatem” na twórczości, osobowości i formacji teologiczno-liturgicznej naszego Jubilata. S. Marsili zmierzał przez całe swe pisarsko-dydaktyczne życie do jednego, jasno zdefiniowanego celu: uczynić z liturgii rzeczywistość teologiczno-eklezyjalną, zdolną włączyć każdego człowieka w zbawcze tajemnice Chrystusa. Dlatego głosił Marsili teologię o zdecydowanie silnym charakterze chrystologicznym. Chrystus, poprzez celebracje liturgiczne, będąc pierwszym liturgiemi, sprawia uświęcenie człowieka i równocześnie oddaje w sposób doskonały cześć Bogu Ojcu. Owe zbawcze akcje Chrystusa przyjęte zostały przez Kościół. On je dalej „re-prezentuje”, czyli stale uobecnia.

W tych zdaniach streścić można całą teologię liturgii, głoszoną w słowie i piśmie przez Jubilata. Jakże przylega ona do ducha Konstytucji Liturgicznej Vaticanum II!

Twórczość S. Marsiliego identyfikuje się do pewnego stopnia z ogólnym charakterem i treścią artykułów omawianego przez nas dzieła. *Mysterion* bowiem stanowi zestaw artykułów (26 w sumie) zgłębiających tajemnice Chrystusa w perspektywie teologiczno-liturgicznej, a realizowanych w celebracjach i życiu Kościoła. Chrystus — Kościół — Liturgia, oto trzy tematy, które w całości wypełniają omawiane przez nas dzieło. Jest to zarazem przewodni motyw głównych treści Konstytucji Liturgicznej. Są to również główne idee, którym od lat wierny jest dyrektor czasopisma „Rivista Liturgica”. Te teologiczne założenia rozpoznawane są ponadto w obecnej fazie realizowania postulatów Konstytucji Liturgicznej w Kościołach lokalnych.

Oto przykłady niektórych tematów i artykułów, potwierdzających powyższe założenia: *Liturgia Kościoła jako kult Mistycznego Ciała Chrystusa* (B. Neunheuser); *Liturgia w misji Kościoła* (G. Colombo); *Liturgia: pełnia i moment historii zbawienia* (M. Sodi); *W uwielbieniu Boga Kościół celebruje własną wiarę* (A. Donghi); *Od relacji „ryt-zgromadzenie” do relacji „liturgia-Kościół”* (A. Pistoia) itd. Wśród artykułów natury pastoralnej warto wymienić szczególnie te, które traktują o uczestniczeniu w liturgii (A. M. Triacca), o milczeniu jako ważnym momencie akcji liturgicznej (D. Sartore), o problemach lingwistycznych w liturgii (G. Venturi), o modlitwie indywidualnej a liturgicznej (A. Caprioli), o pastoralno-teologicznej problematyce roku liturgicznego (F. Brovelli) itd. Interesujące jest ponadto historyczne studium dołączone już jako „dodatek” do całości, na temat monastycznego *Ordo Missae* z XI wieku (F. Dell’Oro — B. Baroffio).

Jak każda praca zbiorowa, również i te *Miscellanea* mają dość zróżnicowany charakter i poziom naukowy. Pozycja w sumie jednak bardzo wartościowa. Stanowi wydarzenie na rynku wydawnictw liturgicznych.

Gniezno—Warszawa

KS. JERZY STEFAŃSKI

CARDINAL A. RENARD, *Trois chrétiens adultes*, Paris 1980, ss. 103.

Arcybiskup Lyonu, kardynał A. Renard jest autorem wielu książek z zakresu teologii życia chrześcijańskiego, duchowości i problematyki współczesnego Kościoła. Wiele z nich cieszy się dużą popularnością i jest tłumaczone na różne języki. Np. *Vie spirituelle de religieuse aujourd’hui* doczekało się już sześciu przekładów, w tym i na język japoński.